

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”

“KELISHILDI”

Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi

2018 yil 28.06

2018 yil 25.08

Ro'yhatga olindi: BD -5111900-3.05

2018 - yil 28.08

Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarining klinik asoslari

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	100000 – Gumanitar
Ta'limsohasi:	110000 – Pedagogika
Ta'lim yo'nalishi:	5111900 – Defektologiya surdopedagogika

Toshkent – 2018

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2018-yil

"18" 08 dagi 4 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2018-yil "25" 08 dagi 744-sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchi: Safarova S.O. TDPU katta o'qituvchisi

Taqrizchilar:

A.A.Batirbekov

Respublika immunologiya ilmiy markazi,
immunologiya tadqiqotlar laboratoriyasi
mudiri, tib.f.d., prof.

Usmonova Sh.E.

Toshkent "Mehr-shavqat" kasb hunar
kolleji direktori, tib.f.n.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti o'quv-uslubiy Kengashida ko'rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2018 yil 28 06 dagi 11 -sonli bayonnomasi).

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarinig klinik asoslari boshqa fanlar bilan doimiy va uzviy aloqada bo'lib, defektologiyaning surdopedagogika yunalishidagi bakalavrlar tayyorlashda tibbiy bilimlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Imkoniyati cheklangan bolalardagi psixik va jismoniy nuqsonlarning kelib chiqish sabablari va korreksion-pedagogik jarayonlarga ta'sirini bilisha yetarli tibbiy bilimlarga ega bo'lishni ham talab etadi.

Shularni hisobga olgan holda, defektologiyaning bakalavriat yo'nalishi o'quv rejasiga tibbiy bilimlarni o'ziga jamlagan «Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarining klinik asoslari» fani kiritilgan. Ushbu fan o'ziga «Nevropatologiya», «Surdopatologiya», «Tiflopotologiya» va «Psixopatologiya» kabi bo'limlarni jamlagan.

II. O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Imkoniyati cheklangan bolalardagi nuqsonlarning kelib chiqish sabablari va bola psixik va jismoniy rivojlanishiga ta'siri, inson organizmining umumiy tuzilishi va turli nuqsonlar mavjud bo'lgandagi holati, bosh miya va asab tizimi faoliyati, ko'rish, eshitish va nutq sensorlarining faoliyati, fiziologiyasi va patologiyasi, ulardagi turli kasalliklarning kelib chiqish sabablari va inson umumiy va ma'lum xususiyatlari rivojiga ta'siri kabi masalalarni o'rganishdan iborat.

Fanning vazifasi – talabalarda psixik va jismoniy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalardagi nuqsonlar va kasalliklar, xususan, oliy asab tizimi, ko'rish, eshitish va nutq sohasidagi kamchiliklarning kelib chiqish sabablari, klinik ko'rinishlari va ularning bolaning umumiy salomatligi va nuqsonlar holatiga ta'siri bo'yicha tibbiy bilim, malaka va ko'nikmalarni nazariy va amaliy jihatdan shakllantirishdan iborat.

Fan bo'yicha talabalarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar:

“Bolalar rivojlanishdagi nuqsonlarining klinik asoslari” o’quv fanini o’zlashtirish jarayonida

Bakalavr:

- defektologiyaning klinik asoslari to’g’risidagi umumiy tushunchalar;
- nevrologiya va nevropatologiya haqida umumiy tushunchalar;
- inson bosh miyasi anatomiyasi va fiziologiyasi, bosh miya qobig’i;
- inson bosh miyasi asablari tuzilishi va fiziologik xususiyatlari;
- inson oliy asab tizimi faoliyati va uni tadqiq qilish metodlari;
- inson oliy asab tizimi patologiyasi va kasalliklari etiologiyasi;
- inson harakatlanish tizimi;
- inson koordinatsion va ekstrapiramid tizimi;
- inson reflektor tizimi, sezgi organlari fiziologiyasi va patologiyasi;
- inson eshitish analizatorlari tizimi anatomiyasi va fiziologiyasi;
- inson eshitish analizatorlari patologiyasi va kasalliklari etiologiyasi;
- kar va zaif eshituvchi bolalar rivojlanishining psixo-fiziologik xususiyatlari va ularni aniqlash metodlari to’g’risidagi *bilimga*;

Tibbiy adabiyotlar va hujjatlardan foydalanish, egallagan bilimlarini defektologiya sohasiga oid boshqa bilimlarni o’zlashtirishda, pedagogik amaliyot va keyinchalik amaliy kasbiy faoliyati jarayonida qo’llay olish *ko’nikmasiga*;

-imkoniyati cheklangan bolalar anamneziga oid ma’lumotlarni shakllantirish va rehabilitatsiya va korreksion-pedagogik jarayonlarda ulardan samarali foydalana olish *malakasiga ega bo’lishi kerak*.

III.Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg’ulotlari)

1-modul. Nevropatologiya

1-mavzu. “Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari” fanining maqsad va vazifalari. “Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari fani”. Fanning maqsad va vazifalari. Uning defektologik fanlar tizimida tutgan o’rni. Boshqa fanlar bilan aloqasi.

2-mavzu. Nevrologiya va nevropatologiya haqida umumiy tushunchalar

Nevrologiya fani haqida umumiy tushuncha. Nevrologiya fanining rivojlanish tarixi va bugungi holati. Defektologiyadagi o'rni va ahamiyati. Nevropatologiya haqida umumiy tushuncha. Uning rivojlanish tarixi va bugungi holati. Defektologiyadagi o'rni va ahamiyati. Bola nevrologiyasi va nevropatologiyasi.

3- mavzu. Inson bosh miyasi anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi

Inson bosh miyasining tuzilishi. Uning fiziologik xususiyatlari. Bosh miya patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Bosh miya patologiyasining inson psixik va jismoniy salomatligiga ta'siri.

4- mavzu. Inson bosh miyasi po'stlog'i. Inson bosh miyasi po'stlog'ining tuzilishi. Uning patologiyasi. Zararlanish sindromlari va inson salomatligiga ta'siri.

5-mavzu. Inson bosh miya asablari anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi. Bosh miya asablarining tuzilishi. Ularning fiziologik xususiyatlari. Patologiyasining asosiy ko'rinishlari va inson salomatligiga ta'siri.

6-moduli. Inson asab tizimini tadqiq qilish metodlari

Inson asab tizimi. Uning normal faoliyati. Undagi patologiya va kasalliklar etiologiyasini tadqiq qilish metodlari.

7- mavzu. Inson koordinatsion va ekstrapiramid tizimi

Inson koordinatsion tizimi anatomiyasi. Inson ekstrapiramid tizimi anatomiyasi. Mushaklar koordinatsiyasining asosiy xususiyatlari.

8-mavzu. Inson harakatlanish tizimi. Inson harakatlanish tizimi anatomiyasi. Harakatlanish tizimlari patologiyasi va inson salomatligiga ta'siri.

9-mavzu. Inson reflektor tizimi. Inson reflektor tizimi haqida umumiy tushunchalar. Reflektor tizimlari patologiyasi va inson salomatligiga ta'siri.

10- mavzu. Inson sezgi organlari fiziologiyasi va anatomiyasi

Insonda sezgi organlari tizimi va vazifalari. Ularning tuzilishi. Sezgi organlari patologiyasi va kasalliklar etiologiyasi.

2-modul. Surdopatologiya

11- mavzu. Inson eshitish analizatorlari tizimi va tovushni his etish

Inson eshitish analizatorlari tizimi. Tovushning akustik va fizik xususiyatlari. Insonda tovushni his etishning o'ziga xos xususiyatlari.

12- mavzu. Inson eshitish analizatorlari anatomiyasi va fiziologiyasi

Inson eshitish organlari tuzilishi va vazifalari. Eshitish organlari fiziologiyasi.

13- mavzu. Inson eshitish organlari asosiy patologiyasi

Inson eshitish organlari patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Ularning inson salomatligiga ta'siri.

14-mavzu. Inson tashqi qulog'i kasalliklari. Tashqi quloqning tuzilishi.

Tashqi quloq funksiyalarining buzilishi va kasalliklari etiologiyasi. Ularni aniqlash metodlari

15-mavzu. Inson o'rta qulog'i kasalliklari. O'rta quloqning tuzilishi.

O'rta quloq funksiyalarining buzilishi va kasalliklari etiologiyasi. Ularni aniqlash metodlari.

16-mavzu. Inson ichki quloq kasalliklari. Ichki quloqning tuzilishi.

Ichki quloq funksiyalarining buzilishi va kasalliklari etiologiyasi. Ularni aniqlash metodlari

17- mavzu. Inson eshitish qobiliyatini o'rganish metodlari

Eshitish qobiliyatini zamonaviy tekshirish usullari. Nutq va kamertonlar bilan tekshirish. Audiometriya. Tashqi va nutqli audiometriya. Otoskopiya.

18- mavzu. Yordamchi eshitish apparatlari

Yordamchi eshitish apparatlarining tasnifi. Zamonaviy yordamchi eshitish apparatlari turlari va ularni tavsiya etish.

19- mavzu Kar va zaif eshituvchi bolalar rivojlanishining psixo-

fiziologik xususiyatlari. Kar va zaif eshituvchi bolalarning umumiy rivojlanish xususiyatlari. Zaif eshituvchi bolalar bilan olib boriladigan tibbiy va pedagogik tadbirlarning umumiy xususiyatlari.

20- mavzu. Kar-soqovlik. Kar-soqov bolalar rivojlanishining

psixofiziologik xususiyatlari. Kar-soqovlikning o'zaro bog'liqligi. Kar-soqov

bolalar rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari. Kar-soqov bolalar bilan olib boriladigan tibbiy va pedagogik tadbirlarning umumiy xususiyatlari.

IV. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

“Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari” fani rejalashtirilgan amaliy mashg'ulotlar nazariy mashg'ulotlarda olingan bilimlarni mustahkamlashga hizmat qiladi. Uning mazmuni psixik va jismoniy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik tadbirlarni samarali tashkil etishga yo'naltirilgan.

Nevropatologiya

“Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari” fanining predmeti va vazifalari. Nevrologiya. Nevropatologiya. Ularning o'rni va ahamiyati.

Inson boshmiyasi. Uning tuzilishi va funksiyalari. Patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Bosh miya patologiyasining inson umumiy salomatligiga ta'siri

Inson bosh miyasi po'stlog'i. Tuzilishi. Funksiyalari. Patologiyasi va uning oqibatlari.

Bosh miya asablari tuzilishi. Patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Bosh miya asablaridagi buzilishlarning inson psixik va jismoniy salomatligiga ta'siri.

Inson asab tizimini o'rganish. Xorijiy davlatlar tajribasi. O'zbekiston tajribasi. Inson asab tizimi tadqiqotlarining defektologiyadagi ahamiyati.

Inson koordinatsion tizimi. Ekstrapiramid tizim. Ulardagi patologiya va kasalliklar ta'sirida buzilishlar oqibatlari.

Harakatlanish tizimi anatomiyasi. Tizim organlarining funksiyalari. Patologik va kasalliklar natijasida buzilishlar ta'siri va oqibatlari.

Reflektor tizimi. Tuzilishi va undagi organlar funksiyalari. Reflektor buzilishlari va ularning psixik va jismoniy salomatlikka ta'siri.

Inson sezgi organlari. Sezgi organlarining funksional turlari. Anatomiyasi. Patologik va kasalliklar ta'sirida buzilishlar va ularning oqibatlari.

Surdopatologiya

Eshitish analizatorlari tizimi. Tovush va uning xususiyatlari.

Eshitish analizatorlari anatomiyasi. Ularning fiziologik xususiyatlari.

Eshitish organlari patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Eshitish organlari patologiyasini tashxislash.

Inson tashqi qulog'i va uningq ismlari. Tashqi quloq patologiyasi va kasalliklari etiologiyasi.

Inson o'rta qulog'i va uning qismlari. O'rta quloq patologiyasi va kasalliklari etiologiyasi.

Inson ichki qulog'i va uning qismlari. Ichki quloq patologiyasi va kasalliklari etiologiyasi.

Inson eshitish qobiliyati holati. Eshitish qobiliyati xolatini aniqlash, nuqsonlar va kasalliklarni tashxislash.

Yordamchi eshitish apparatlari va funksiyalari. Apparatlarni tavsiya etish va qo'llash.

Kar va zaif eshituvchi bolalar psixik rivojlanishi. Mazkur toifadagi bolalarning jismoniy rivojlanishi. Kar va zaif eshituvchi bolalar tibbiy va pedagogik korreksiyasining o'ziga xosligi. Maxsus ta'lim muassasasiga tashrif.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim talabalarning nazariy va amaliy bilim, malaka va ko'nikmalarini yanada mustahkamlashda katta ahamiyatga ega. Mustaqil ta'lim talabalarning ijodiy va fikrlash qobiliyatlarini yanada rivojlantiradi. Mustaqil ta'lim jarayonida talaba o'z sohasi bo'yicha o'z ustida ishlash bo'yicha yetarli tajribaga ham ega bo'ladi. Shu boisdan ham oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining keyingi bir qator hujjatlarida talabalarning mustaqil ta'limni tashkil etish masalasiga alohida ahamiyat berilmoqda.

«Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari» fanini muvaffaqiyatli o'rganish-nazariy bilimlarning keng doirasini o'zlashtirish, maxsus adabiyotlar bilan ishlash malakasini egallashga imkon yaratadi, shuningdek eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar maktabgacha ta'lim muassasasi hamda maktab internatida o'quv ishlarini tashkil etish uchun mashg'ulotlar rejalashtirish, maxsus va umumta'lim darslar uchun reja matn tuzish, mazkur

maslg'ulotlar uchun ko'rgazmali qurollar va didaktik materiallarni tanlash va tayyorlashni o'z ichiga oladi.

Talabalarning mustaqil ta'limni tashkil etish «Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari » fanini yaxshi, muvaffaqiyatli bunda ta'lim jarayonida olib boriladigan mustaqil ta'limning turli ko'rinishlari talabalarning ilmiy ma'lumotlarni analiz qilishni, umumlashtirish, xulosalar chiqarishni nazarda tutadi.

Dasturda keltirilayotgan nazorat savollar kollokvium, oraliq nazorat imtihonlariga muvaffaqiyatli tayyorlanishga imkon yaratadi. Bular o'zlashtirilgan bilimlarni talabani o'zi tomonidan tekshirishga, ya'ni o'z-o'zini nazorat qilishga xizmat qiladi. Talabalarning olib borayotgan mustaqil ta'limni turli usullar: mavzuli royxatlar, konspektlar, maxsus adabiyot analizlari, og'zaki bayon etishlarini tekshirish orqali nazorat qilish mumkin.

Quyida berilayotgan mavzular tavsiyaviy xarakterga ega bo'lib, pedagogik mahorat, ijodiy yondoshuv orqali ularning birmuncha takomillashtirish mumkin.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ta'limning mavzulari:

1. Meningit kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
2. Enstefalitlar kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
3. Bosh miya jarohatlarining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
4. Epilepsiya kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
5. Nevroz kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
6. Bolalar sterebral falajining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
7. Logonevrozlarning kelib chiqish sabablari va asoratlari.
8. Koxlear nevril.
9. Miner kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
10. Eshituv nervi kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
11. Toksik nevrirlarning kelib chiqish sabablari va asoratlari.
12. Bolalik yoshidagi kar soqovlik va karlik.

13. Laringit kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
14. Difteriya kasalligining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
15. Hiqildoqning qo'shimcha kasalliklarining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
16. Xromosoma kasalliklarining kelib chiqish sabablari va asoratlari.
17. Bolalar infektsion kasalliklari sababli kelib chiqqan kar-saqovlik
18. Moddalar almashinuvining buzilishi natijasida kelib chiqqan kar-saqovlik.
19. Hidrostefaliyaning kelib chiqish sabablari va asoratlari.
20. Mikrosteftaliyaning kelib chiqish sabablari va asoratlari.
21. Jarohatlanish natijasida kelib chiqqan kar-saqovlikka ta'rif bering.
22. Tug'ruq travmasidan kelib chiqqan kar-saqovlik.
23. Nevroz va psixozlar.
24. Neyro infektistiyalardagi kar-saqovlik.
25. Tug'ma kar-saqovlik
26. Ortirilgan kar-saqovlik

VI. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Po'latxo'jayeva M.R. Defektologiyaning klinik asoslari. O'quv qo'llanma. T.: TDPU – 2013.
2. Sodiqova Q, Aripova S.X, Shaxmurova G.A. Yosh fiziologiyasi va gigiyenasi. T.: "Yangi asr avlodi" - 2009.
3. Michael Alan Taylor and Nutan Atre Valdia - 2009
4. Alfredo Ardila "Aphasia Handbook" Florida International University -2014
5. Brad Bolon Fundamental Neuropathology for Pathologists and Toxicologists - 2011

Qo'shimcha adabiyotlar

6.Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutq / Sh.M. Mirziyoev. – Toshkent : O'zbekiston, 2016. - 56 b.

7.Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar / Sh.M. Mirziyoev. – Toshkent : O'zbekiston, 2017. – 104 b.

8.Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza. 2016 yil 7 dekabr /Sh.M.Mirziyoev. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2017. – 48 b.

9.Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Mazkur kitobdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2016 yil 1 noyabrdan 24 noyabrga qadar Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri saylovchilari vakillari bilan o'tkazilgan saylovoldi uchrashuvlarida so'zlagan nutqlari o'rin olgan. /Sh.M.Mirziyoev. – Toshkent: : “O'zbekiston”, 2017. – 488 b.

10. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING FARMONI. O'zbekiston respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida. (*O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda*)

11 .Sodiqova G.Q. Bolalar nevrologiyasi T “ Iqtisod-moliya” 2008 y.

12. Davletshin M.G va boshqalar, Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. T-2004.

Internet saytlari

13. www.ziyonet.uz

14. www.edu.uz

15. www.tdpu.uz

16. www.pedagog.uz

17. www.defektolog.uz